CLASIFICAREA DISTRIBUȚIONALĂ A TERMENILOR DE ÎNRUDIRE

DE

MAGDALENA VULPE

0.1. Nu există, probabil, secțiune a vocabularului mai intens studiată decît terminologia de înrudire.

Denumind realități de primă importanță în viața socială, termenii de înrudire (TÎ) se caracterizează, în marea lor majoritate, printr-o remarcabilă *stabilitate lingvistică*; de aceea, ei au făcut, adeseori, obiectul unor studii comparativ-istorice. Pe de altă parte, *potențialul afectiv* al multor TÎ a atras atenția lingviștilor preocupați de stilistica lingvistică. În epoca modernă, accentul cercetărilor s-a deplasat asupra *caracterului sistematic* al acestui cîmp semantic, a cărui rețea simetrică de opoziții a servit ca material ilustrativ promotorilor semanticii structurale. Geografia lingvistică a văzut în TÎ materialul aproape ideal al hărților onomasiologice, plecînd de la premisa *identității „naturale"* a *noțiunilor semnificate*. Cît de iluzorie este o asemenea identitate noțională reiese însă din studiile de etnolingvistică și etnologie, care urmăresc tocmai *trăsăturile particulare* din sistemul social al înrudirii, puse în evidență de terminologia locală.

0.2. Studiile a căror tipologie am schițat-o mai sus se bazează, toate, pe materiale constituite din unități lexicale izolate, obținute fie prin despuierea unor lucrări lexicografice, fie prin anchete dialectale realizate cu chestionarul. Criteriile de clasificare utilizate au fost cele logice, etimologice, semantice sau formale.

În cele ce urmează, ne propunem să urmărim actualizarea în text a termenilor de înrudire. Punctul de plecare al cercetării noastre se află, deci, în planul sintagmatic, nu în cel paradigmatic.

0.3. Nu constituie o noutate existența a două „serii" de TÎ: una cu care ne adresăm rudelor, alta cu care le numim vorbind despre ele cu o terță persoană.

Lingvistica și, în special, dialectologia românească au distins, în mod empiric, aceste două serii de TÎ. Chestionarul ALR cuprinde cîteva întrebări „duble" referitoare la un anumit grad de rudenie (462 *frate*/464 *nene*, 488/490 *bărbat* „soț", 542/2682 *naș*, 543/2683 *nașă*, 546, 547/2644 *cumătru*,

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

1.2.2. *Funcția de clasificare* (FC) : vorbitorul stabilește statutul lui X în raport cu Rep, locul lui X în schema genealogică a Rep :

— *în conștiința mea ca femeie* [el] *nu mi-a fost* **socru**, *mi-a fost* **tată** (453/26).

În enunțuri de acest tip, substantivul nearticulat (nume predicativ) are, după Ion Coja, valoare adjectivală [14], indicînd apartenența referentului (subiectul sintactic) la o clasă de obiecte. Interpretarea se confirmă, în mod empiric, prin întrebarea la care răspunde, în acest context, termenul de înrudire : *ce* mi-a fost [el] ? — *socru/tată*.

Considerăm că numai — sau în primul rînd — în cadrul acestei funcții se poate vorbi de o clasificare în planul ideilor [15].

1.2.3. *Funcția de adresare* (FA) : expresia raportului de înrudire poate funcționa ca adresare sau apel :

— *ce mai faci verișoară* ? sau *țățico, vino-ncoa* ! (Albești, Ialomița).

În cadrul funcției de adresare — supusă, mai mult decît celelalte funcții ale TÎ, convențiilor sociale (politețe, respect etc.) — se produc numeroase devieri semantice ale termenilor; ca urmare, una și aceeași poziție genealogică poate fi denumită cu un termen și „apostrofată" cu altul (de exemplu : SOACRĂ—MAMĂ, SORĂ—ȚAȚĂ etc.).

Diferențieri de acest tip nu se realizează numai cu ajutorul termenilor specifici de înrudire : lexeme aparținînd altor cîmpuri semantice — ca MOȘ, RUMÂN, CREȘTIN, OM ș.a. — sînt atrase, cu funcție de adresare, în cîmpul înrudirii, în special în vorbirea populară.

> Relativa independență a adresării față de denumire nu este, de altfel, proprie numai terminologiei de înrudire. Reflex al unor convenții de comportament social, această „dedublare lexicală" afectează chiar și lexeme ce nu se încadrează în clasa substantivelor relative : *părinte* pentru *preot*, *coniță* pentru *doamnă*[16], (popular sau dialectal) *țică*, *lică*, *durlănică* pentru *băiat*, *pușli* ș.a.

1.2.4. Diferența dintre cele trei funcții contextuale ale terminologiei de înrudire reiese clar din următorul exemplu — un fragment din interviul cu informatoarea E.M. din Bănia (care povestise ceva despre *baba noastră*) :

> M. V. : *Ce fel de neam îți venea baba ?* — E. M. : *Baba noastră* (FR) *mi-a fost soacră* (FC). — M. V. : *Îi ziceai „baba" fiindcă era bătrînă? Sau fiindcă îi-era soacră ?* — E. M. : *A ! da nu-i ziceam baba* (non-FA !), *- i ziceam mama* ! (FA) *Acuma ți-am povestit că. . . am zis baba noastră* (FR) *că-i moartă de mult, da mama* (FA) *i-am zis, mama-soacră* (FA sau FR ?).

2. Metoda

2.1. Sistemul termenilor de înrudire românești prezintă variații teritoriale atît în ceea ce privește inventarul de termeni (cf. băn. *uică*, transilv. *șogor*) și sensul acestora (cf. mold. *moș* „unchi", transilv. *moș* „bunic"), cît și în ceea ce privește posibilitățile de actualizare morfo-

[14] Ion Coja, *op. cit.*, p. 11, 28.
[15] Vezi nota 4.
[16] Ingeborg Seidel-Sloty, *Die Sprache der Höflichkeit*, BL, X, 1943, p. 62.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

sintactică c o n t e x t u a l ă a lor. Așa, de exemplu, în Muntenia termenii SOCRU și SOACRĂ nu se actualizează la vocativ [17], în timp ce în Maramureș actualizarea este posibilă. Contextul X *mi-e ...* (X *îmi vine...*) nu e reperat, în nordul Munteniei, pentru MAICĂ și TAICĂ, dar este normal în unele graiuri bănățene. De aceea, o clasificare a TÎ nu se poate baza pe un material heteroclit din punct de vedere dialectal.

Încercarea noastră de clasificare a TÎ având un caracter preponderent teoretic, am preferat să supunem analizei un material lipsit de particularități dialectale puternic marcate. Corpusul analizat, înregistrat în Subcarpații Munteniei [18], reflectă graiuri în mare măsură apropiate de româna standard [19] și de propriul nostru idiolect. Toate textele au un caracter popular [20] și poartă mărcile lingvistice ale comunicării orale.

Am comparat datele extrase din texte cu informațiile obținute ca răspuns la un chestionar special privind TÎ, aplicat în localitățile Breb (Maramureș), Văleni (Neamț), Bănia (Caraș-Severin) și Albești (Ialomița) [21]. Rezultatele acestei comparații vor fi amintite aici numai incidental, cu titlu ilustrativ.

Numărul de cca 1 500 de exemple, cu care am lucrat, s-a dovedit insuficient pentru interpretări statistice, datorită frecvenței extrem de diferite a diverșilor TÎ (CUSCRU + CUSCRĂ — 3 atestări, $MAMĂ_1$ — 168 de atestări). În unele cazuri, a trebuit să recurgem la idiolectul nostru pentru ilustrarea unei trăsături distribuționale.

2.2. Un lexem din cadrul terminologiei de înrudire poate corespunde mai multor poziții din schema genealogică. În analiza noastră, am considerat fiecare din aceste „sensuri" lexicografice un termen aparte. Omonimele le-am distins prin numere [22].

Procedeul s-a dovedit necesar deoarece, în accepții diferite, același cuvînt poate avea caracteristici distribuționale diferite: $MAMĂ_1$ „mère" nu selectează un nume propriu, $MAMĂ_3$, termen de adresare pentru o femeie (străină) în vîrstă, este u r m a t în mod *obligatoriu* de un nume propriu (*mamă Floare !*, *mama Floarea*), în timp ce $MAMĂ_2$ și $MAMĂ_4$, „termen cu care mama se adresează copilului" și, respectiv, „termen cu care o femeie în vîrstă se adresează cuiva mai tînăr" apar fie p r e c e d a t e de un nume propriu (*Paulino mamă !*), fie fără asocieri sintagmatice.

2.3. Pentru a evita glosările fastidioase ale TÎ discutați, am recurs la notația convențională adoptată în etnologie [23], și anume:

[17] Virulența cunoscutelor versuri *Soacră, soacră, Poamă acră, De te-ai coace cît te-ai coace...* rezultă tocmai din încălcarea unei interdicții lingvistice.

[18] Vezi nota 11.

[19] Nu am luat în considerație cei cîțiva termeni dialectali întîlniți (*băl, bîtă* și *băieți* „copii de ambele sexe").

[20] Informatorii sînt, fără excepție, țărani cu maximum 7 clase elementare; situația de înregistrare a fost — în intenție cel puțin — informală.

[21] Pentru amănunte privind organizarea chestionarului și desfășurarea anchetei, vezi Magdalena Vulpe, *Ancheta dialectală lexicală*, în SCL, XXXVI, 1985, nr. 6, p. 490—494.

[22] Vezi, în *Anexă*, lista termenilor analizați.

[23] De exemplu la Robert Fox, *Kinship and Marriage*, 1967, p. 36—37.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

△ — bărbat
○ — femeie
◇ — sex indiferent
| — ascendent — descendent
— — colateral de gradul I
= — căsătorie

Am introdus, în plus, următoarele convenții:

— Rep este notat cu un simbol plin: ▲ ● ◆

— Diferența de vîrstă între colaterali am semnalat-o printr-o linie oblică: „frate mai mare"

— „înrudirea extinsă" (vezi *infra*) am marcat-o cu o linie punctată:

2.4. Cercetarea noastră, desfășurată în sincronie, recurge la criterii (morfo) sintactice pentru definirea contextelor diagnostice — instrument al clasificării funcționale a TÎ. Pentru descrierea materialului, s-a dovedit utilă relevarea, în subsidiar, și a unor clase de TÎ definite prin particularități semantice.

2.4.1. Am numit *termeni de înrudire secundari* (TÎS) lexemele al căror sens primar este exterior cîmpului semantic al înrudirii: BABĂ, BĂIAT, BĂRBAT, COPIL, CREȘTIN, FATĂ, FECIOR, FEMEIE, MOȘ, OM, RUMÂN.

2.4.2. În cadrul FA, convenții sociale și / sau manifestări afective determină forme variate de manipulare a TÎ.

2.4.2.1. Astfel, un „superior" (în ierarhia genealogică) se poate adresa unui „inferior" cu un termen de adresare (TA) pe care acesta din urmă i-l datorează, utilizînd ceea ce am numit un *termen de adresare inversă* (TAI)[24].

Ierarhia se stabilește în funcție de nivelul genealogic (mama se adresează copiilor cu *mamă*, bunica cu *bunică* sau *mamaie*) sau, în unele cazuri, numai în funcție de vîrstă: *„du-te tu, țățică, de fă cutare treabă"* spune sora mai mare celei mici (Albești, Ialomița). În materialul excerptat, am înregistrat următorii TAI: MAICĂ$_3$, MAICĂ$_4$, MAMĂ$_2$, MAMĂ$_4$, MAMĂ$_6$, MĂMICĂ$_2$, MOȘ$_4$, NENE$_5$, TAICĂ$_3$[25]

2.4.2.2. Reguli de politețe sau manifestări afective (de simpatie) determină utilizarea, în adresare, a unor TÎ denumind poziții genealogice mai apropiate de Rep decît cele reale. Am numit acești termeni *termeni de adresare metaforică* (TAM)[26]. Este vorba de asimilarea unor grade de înrudire prin alianță la înrudirea consangvină: TATĂ și MAMĂ (și derivatele lor) pentru

[24] Despre adresarea inversă, vezi Lorenzo Renzi, *Mamă, tată, nene, etc. Il sistema delle allocuzioni inverse in rumeno*, în „Cultura neolatina", XXVIII, 1968, fasc. 1, p. 89—99 — cu o bogată bibliografie.

[25] Lista nu epuizează posibilitățile reale de adresare inversă.

[26] L. Renzi, *op. cit.*, p. 95—97, numește *adresare inversă metaforică* ceea ce noi am cuprins sub *adresare inversă* | *adresare extinsă*.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

„socru" și „soacră" , mai rar FATĂ (FETICĂ) pentru „soție"[27]. Adresarea metaforică se poate asocia cu adresarea inversă : soacra se poate adresa norei cu *mamă, mămică* :

> — *Mărioară, du-te mămică tu și adu-mi ceva. . . păi nu poți să zici „nor-meo, fă cutare lucru", nul-i zic niciodată* (Albești, Ialomița).

2.4.2.3. *Termeni de adresare extinsă* (TAE) : relații sociale stabilite în afara grupului familial sînt asimilate celor de înrudire, ceea ce duce la utilizarea termenilor de adresare cu extindere de sens. Ca și TAM, TAE pot fi, în același timp, TAI :

> — [Era] *un cetățean din comună de-aicea, nu era de la noi, natal d-aicea.* [. . .] *Un băiat tînăr, necăsătorit.* [. . .] *Am îndrăznit și i-am spus : „Măi nepoate"* (TAE) *zic, „tu ai mălai aicea,* [. . .] *dă-mi și mie mă !" — „Nene Gheorghe"* (TAE), *zice, ...„îmi dai trei sute de mii pă trei kilograme ?" — „Dau moșule !"* (TAE + TAI) (446—447).

3. Distribuția termenilor de înrudire

3.1.1. *Funcția de clasificare* (FC) a TÎ se realizează prin enunțuri de tipul X *îi este TÎ Reperului* :

— [el] *nu mi-a fost socru, mi-a fost tată* (453/26) ;

— *era* [aici] *femeia asta, că mi-e soră* (242/26).

Schema morfosintactică a contextului diagnostic al termenilor (cu funcție) de clasificare (TC) este următoarea :

$$X_{[Nom_1]}{}^{28} \frown \text{Pron. pers.}_{\begin{bmatrix}\text{Dat}\\ \text{Forma}\\ \text{neacc.}\end{bmatrix}} \frown \text{Cop}^{29} \frown \text{TÎ}_{\begin{bmatrix}\text{—Art}\\ \text{Nom}_2\end{bmatrix}} \frown \text{Rep}_{[\text{Dat}]}$$

FC este pusă în evidență de marca [—Art] a TÎ nume predicativ (vezi *supra*, **1.2.2.**). Calitatea de context diagnostic al clasificării este însă condiționată de prezența, în stînga copulei, a Rep implicat în forma neaccentuată a unui pronume personal în dativ[30].

Construcția aceasta cu dativul este, după cîte știm, specifică limbii române. Precizarea poziției genealogice a lui X se face, în alte limbi, prin construcții de tipul :

$$X_{[Nom_1]} \frown \text{Cop} \frown \text{TÎ}_{\begin{bmatrix}\text{Art. hot.}\\ \text{Nom}_2\end{bmatrix}} \frown \text{Rep}_{[\text{Genit}]}$$

sau

[27] Neutralizării opoziției *consangvin* ≈ *afin* i se adaugă, aici, aceea a opoziției *de generație* (motivată, poate, de situația particulară a referenților, între care va fi existat o diferență considerabilă de vîrstă). Pentru FRATE, SORĂ în loc de „soț", „soție", vezi L. Renzi, *op. cit.*, p. 94, 98.

[28] Nom_1 = nominativ cu funcție de subiect ; Nom_2 = nominativ cu funcție de nume predicativ.

[29] Copula poate fi exprimată prin alte verbe decît *a fi* : *a veni* (asociat în special cu grade de rudenie mai îndepărtate), reg. *a pica*. (Sensul specializat la domeniul înrudirii al verbului *a veni* este consemnat numai în DM).

[30] Atunci cînd Rep = *Eu* sau *Tu*, el este indicat, de obicei, n u m a i prin pron. pers. aton în dativ ; cînd Rep = pers. a 3-a, exprimarea lui și prin subst. în dativ este facultativă. Despre obligativitatea prezenței Rep în enunț, vezi I. Coja, *op. cit.*, p. 158.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

$$X_{[Nom_1]} \frown Cop \frown TÎ \begin{bmatrix} \pm \text{Art. hot.} \\ Nom_2 \end{bmatrix} \frown Rep_{[Posesiv]}\ ^{31}.$$

Asemenea construcţii sînt reperate şi în limba română, dar, spre deosebire de cele cu dativul, nu sînt s p e c i f i c e terminologiei de înrudire, respectiv substantivelor relative [32]. De aceea, nu le putem lua în consideraţie pentru identificarea TC.

Pentru o clasă limitată de termeni, şi anume TÎ indicînd poziţii situate pe acelaşi nivel genealogic cu Rep, funcţia de clasificare poate fi exprimată şi prin structurile:

$$X_{[Nom_1]} \frown Cop \frown TÎ \begin{bmatrix} -\text{Art.} \\ Nom_2 \end{bmatrix} \frown cu \frown Rep_{[Ac]}:$$

— *am întrebat pe Neculai ăsta, pe... cumnat venea cu ea* (670/18);
— *ea a fost culcată cu mă-sa* [...] *şi c-un băiat, frate cu bărbatî-so* (188/14);
— *am trimis o fată, soră cu norî-mea asta* (345/19) [33]

sau

$$X_{[Nom_1]} \frown \text{şi/cu} \frown Rep_{[Nom_1]} \frown Cop \frown TÎ \begin{bmatrix} -\text{Art} \\ -\text{Sg} \\ Nom_2 \end{bmatrix}:$$

— *şi amîndoi, cu băiatu meu,* [...] *se au aşa de bine, chiar dacă-s fraţi numa de mamă* (461/7).

3.1.2. În materialul nostru, am identificat următorii TC [34]: BĂIAT, BĂRBAT, BUNIC, BUNICĂ, COPIL, CUMNAT [35], [CUMNATĂ], CUSCRĂ, [CUSCRU], FATĂ$_1$, FECIOR, FIU, FRATE, GINERE, MAMĂ$_1$, MAMĂ-MARE (?), [MAMĂ VITREGĂ], MĂTUŞĂ$_1$, MOŞ$_1$ (?), NEPOT$_1$, [NEPOT$_2$], NEVASTĂ, NORĂ, PĂRINŢI, SOACRĂ, SOCRU, SORĂ, SOŢ, SOŢIE, TATĂ$_1$, TATĂ-MARE(?), TATĂ-MOŞ(?), TATĂ VITREG, TUŞĂ$_1$, UNCHI, VĂR (VERIŞOR), VARĂ (VERIŞOARĂ).

3.1.3. Contextele *X mi-e ..., X e... cu mine* şi *eu şi X sîntem...* sînt excluse [36] pentru următorii TÎ: BABĂ, CREŞTIN, DADĂ$_1$, DADĂ$_2$, FATĂ (FE-

---

[31] Topica TÎ⌢Rep sau Rep⌢TÎ variază de la o limbă la alta.

[32] *Ion e nepotul lui Petru* sau *nepotul tău* are aceeaşi structură cu *Azor e cîinele lui Petru* sau *cîinele tău*.

[33] Exemplele citate reprezintă, de fapt, contrageri sintactice specifice vorbirii populare; formulările complete ar fi **N. venea cumnat cu ea, *băiatul era frate cu bărbatî-so, *fata era soră cu norî-mea.*

[34] Întrucît textele excerptate au oferit prea puţine exemple de contexte diagnostice — mai frecvente în interacţiunea verbală spontană decît în texte şi, în general, cu o frecvenţă relativ redusă — a trebuit să apelăm, în stabilirea acestui inventar, la ancheta specială efectuată în Ialomiţa şi la propriul idiolect. Termenii introduşi după ultimul criteriu i-am inclus între paranteze drepte.

[35] Întrucît graiurile munteneşti de nord nu stabilesc, la nivel lexical, distincţia între diferitele tipuri de raport genealogic denumite CUMNAT, nu am făcut nici noi distincţia între ele. Aceeaşi observaţie este valabilă pentru UNCHI şi MĂTUŞĂ.

[36] Afirmaţia se bazează pe: a) absenţa exemplelor din materialul excerptat; b) afirmaţii ale informatorilor din anchetele speciale; c) idiolectul autoarei. Toate criteriile enumerate avînd un caracter mai mult sau mai puţin subiectiv, am preferat să lăsăm în suspensie elementele pentru care nu dispunem de date concludente: MAMĂ$_7$, MAMAIE$_1$, MAMĂ-SOACRĂ, TATĂ-SOCRU, TATAIE$_1$.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

TICĂ)$_2$, FEMEIE (?), FIE, MAICĂ$_1$, MAICĂ$_2$, MAICĂ$_3$, MAICĂ$_4$, MAMĂ$_2$, MAMĂ$_3$, MAMĂ$_4$, MAMĂ$_5$, MAMĂ$_6$, MAMAIE$_2$, MĂMICĂ$_1$[37], MĂMICĂ$_2$, MĂTUȘĂ$_2$, MOȘ$_2$, MOȘ$_3$, MOȘ$_4$, NENE$_1$, NENE$_2$, NENE$_3$, NENE$_4$, NENE$_5$, NEPOT$_3$, OM, RUMÂN, TAICĂ$_1$, TAICĂ$_2$, TAICĂ$_3$, TATĂ$_2$, TATĂ$_3$, [TATĂ$_4$], TATAIE$_2$, TĂTIC(Ă)$_1$, TĂTIC(Ă)$_2$, TUȘĂ$_2$, ȚAȚĂ (ȚĂȚICĂ)$_1$, ȚAȚĂ$_2$, ȚAȚĂ$_3$, UNCHEAȘ.

Majoritatea termenilor mai sus citați pot fi recunoscuți ca TAE, TAM sau TAI. Este ușor de înțeles de ce acești termeni nu pot avea o funcție de clasificare: omonimia lor cu termenii clasificatori primari ar fi o sursă de confuzii inacceptabile. Într-o secvență ca: *Auzim pe s o a c r ă-m e a, „Iozăfino, Iozăfino“* [...] *da totuși nu i-am răspuns dînsei, zic „să vedem mai strigă o dată ? dacă mai strigă“ zic, „e gura* **lu mama**“ (454/16), ambiguitatea semantică a termenului *mamă* cu funcție de referință este anulată de context; un enunț cu funcție de clasificare ca *Ana mi-e mamă* trebuie să fie însă, în mod necesar, univoc.

3.2.1. *Funcția de adresare* (FA) se realizează prin TÎ la vocativ.

TÎ având marca [Voc] implică în mod necesar Rep = pers. 1. Această restricție exclude posibilitatea determinării TÎ prin Rep ca atribut genitival. Caracterul nereperat al unui enunț ca *mama lui Ionel*!, înregistrat în limbajul copiilor mici, este exploatat, cu efect umoristic, în anecdota care-i prezintă pe turci strigînd sub zidurile Cetății Neamțului: *Mama lui Ștefan cel Mare ! Mama lui Ștefan cel Mare !*

Restricția specificată mai sus imprimă caracter redundant construcției TÎ $_{[Voc]}\frown$Rep $_{[Pos]}$. Excluse din stilul neutru și din cel îngrijit al românei literare [38], extrem de rar atestate în materialul consultat de noi, formulările de tipul *fă, sorî-meo !* (562/2), *ascultă, frate-mia !* cîștigă din ce în ce mai mult teren în vorbirea tinerei generații orășenești, extinzîndu-se, cel puțin în jurul capitalei, și în mediul rural.

În registrul stilistic al vorbirii populare, TA au trăsătură obligatorie [+ Sg]. Formule de apel ca *măi copii !* sau *fraților ! (nu mă lăsați !)* indică, prin însăși structura lor gramaticală, depășirea cadrului terminologiei de înrudire: *copil* are aici sensul de „om în primii ani ai vieții“, iar *frate* funcționează ca TAE. Versuri ca *Zorilor ! Surorilor* aparțin nivelului stilistic al literaturii orale, nu vorbirii zilnice.

3.2.2. Aproape fără excepție [39], TÎ incompatibili cu contextul diagnostic al clasificării selectează vocativul.

Între aceștia se disting, din punctul de vedere al poziției lor în raport cu cîmpul semantic al înrudirii, trei categorii principale:

a) Omonime ale unor TC, rezultate din „manipularea semantică“ a acestora: TAI, TAM și TAE.

b) Termeni împrumutați din alte sfere semantice. La origine, aceștia denumesc fie noțiuni cu o sferă foarte largă: RUMÂN, CREȘTIN, OM,

[37] *Mi-e mămică* apare, cel mult, în vorbirea copiilor. Construcția este simțită ca o abatere de la normă.

[38] S. Pușcariu, *Études de linguistique roumaine*, Cluj—Bucarest, 1937, p. 463, relevînd caracterul irevereniios al formulei, o explică prin substituirea pers. a 2-a cu pers. a 3-a.

[39] Singurele excepții sînt MAICĂ$_1$, TAICĂ$_1$ și FIE, termeni cu o poziție singulară în sistem, asupra cărora vom mai reveni.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

FEMEIE, fie categorii de vîrstă : BABĂ, MOȘ, UNCHEAȘ [40], FETICĂ. O dată intrați în sfera terminologică a înrudirii, acești termeni primesc sensul de „soț" și „soție" [41] :

— [soția către soț :] *„mă creștine ! pune mă ! miliția să-i caute"* (617/14) ;
— *mama ce-a zis : „măi rumâne, mai bine să rămînem numa cu vacile"* (464/15) ;
— *„rumîne, eu nu mai stau"* (339/20) ;
— *„uncheaș !"... femeia mai de ! mai bătrînă față de noi ; „uncheaș !" ice, „baia asta curge"* (433/7) ;
— [soțul către soție :] — *„femeie" zice, „fecioru ne-aduce-o fată"* (628/24).

c) Termeni specifici, a căror origine trebuie căutată fie în diminutivarea hipocoristică a TC — MĂMICĂ, MAMAIE, MAICĂ etc. — fie în așa numitele *Lallwörter* „cuvinte gîngurite" din graiul copiilor — NENE, DADĂ, ȚAȚĂ etc.

3.2.3. Se admite, în principiu, și numeroase definiții din dicționare o afirmă, că orice TÎ (înțelegîndu-se prin aceasta, în mod tacit, termeni de clasificare) poate funcționa și ca termen de adresare. Analiza textelor dovedește însă că nu orice TÎ este compatibil cu trăsătura morfosintactică [Voc], marcă a funcției de adresare.

Următoarele grupe de TC nu funcționează ca TA :

a) Termenul colectiv PĂRINȚI :

— [Părinți nu le spui ?] — *Nu ! e ! cum să spui „părinți" ? mamă și tată. Părinți cînd zice : „mergem la părinții mei", sau „mergem la părinții tăi", da mamă și tată cînd le duci le zici* (Văleni, Neamț).

Singularul PĂRINTE funcționează ca termen de adresare, dar în afara terminologiei de înrudire.

Considerăm că PĂRINTE, termen de adresare către un preot, nu poate fi situat în același plan cu MĂTUȘĂ, MAMĂ etc. Chiar dacă extinderea de sens pornește tot de la extrapolarea unor sentimente de respect afectuos, restricțiile în alegerea referentului nu mai vizează raportul de vîrstă între acesta și vorbitor, ci statutul lui profesional și social : un enoriaș, bătrîn chiar, i se va adresa preotului cu *părinte*, oricît de tînăr ar fi acesta. În aceeași situație, de „specificare profesională", se găsesc MAICĂ, MĂICUȚĂ — pentru călugărițe și SORĂ — pentru surori medicale.

b) SOȚ și SOȚIE, termeni cu conotația „oficial", „formal" :

— [Se spune și „făi soție" ?] — *Se mai zice, da numa dacă spune cuiva : „soția mea, sau nevasta mea a făcut așa". Numa dacă spune cuiva. Da ca să zică „făi soție" în curte „vino-ncoa", nu ! nu ! La orice familie* (Albești, Ialomița).

[40] În graiurile luate ca exemplu, termenul înseamnă „om bătrîn", nu „unchi".
[41] Predominanța — numerică și de frecvență — a termenilor masculini reflectă o mentalitate culturală : respectul datorat de nevastă bărbatului, căruia — mai ales dacă e mult mai în vîrstă decît ea — nu se cade să-i spună pe nume.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

c) Termeni denumind poziții situate la un nivel genealogic inferior în raport cu Rep: COPIL, FECIOR, GINERE, NORĂ; pentru aceștia, adresarea se realizează să fie prin TAI, fie „pe nume".

d) FRATE și SORĂ sînt substituiți, în adresare, fie prin nume proprii (pentru mezini), fie prin respectuoasele NENE, DADĂ etc. pentru frații și surorile mai mari.

e) SOCRU și SOACRĂ sînt înlocuiți cu TAM: TATĂ, MAMĂ și derivatele lor:

> — *Nurorile mele mi-a zis mămică, c-așa mi-a zis copiii, băieții mei. Că mai e obișnuința și după soț, sau soție. Dacă soția i-a zis mă-si mamă, i-a zis și soțu tot mamă, cînd a vorbit cu ea. Dacă băiatu i-a zis mă-si mămică, i-a zis și nora soacrii tot mămică, și tăticului tătica* (Albești, Ialomița).

În aceeași categorie cu SOCRU, SOACRĂ ar putea fi încadrați, probabil, și termenii corelativi GINERE și (mai ales) NORĂ, a căror evitare în adresare nu se explică numai prin poziția genealogică descendentă. Un comentariu al informatoarei din Albești ni se pare relevant în acest sens:

> — [Norei mele îi zic] *Mărioară, cum o cheamă. Păi nu poți să-i zici „nor-meo, fă cutare lucru", nu-i zic niciodată.* — M.V.: *Dar alte soacre zic „nor-meo"?* — *Norî-meo în față... nu prea! Prea rar! Adineă... alea care se mai trag așa cîți odată de păr.*

Restricțiile care limitează selectarea vocativului pentru TÎ sînt impuse, în marea majoritate a cazurilor (punctele c—e), de r e g u l i d e c o m p o r t a m e n t s o c i a l[42] diferite de la colectivitate la colectivitate.

Altă serie de restricții este de natură stilistică. Prezente în textele noastre populare, aceste restricții pot fi anulate în stilul solemn, ceremonios (*fiule*![43]) sau în cel comercial (*Părinți! Dați copiilor dulciuri!*).

3.3. Spre deosebire de funcția de clasificare și de cea de adresare, *funcția de referință* (FR) a TÎ se actualizează în contexte variate. Marea majoritate a acestor contexte au în comun relația sintactică

$$TI \frown Rep_{[Atribut]}.$$

Reperul poate fi exprimat prin:

a) substantiv — comun sau propriu — în genitiv:
— *întreba lăutaru pe nun* [...] *și pe tat-al miresii* (100/28);
— *vine un frate d-a lu cumnată-mea* (125/24);
— *avea porumb* [...] *ginerele lu Coinac* (24/12);

b) pronume personal pers. a 3-a în genitiv:
— *mama ei era cam bolnavă* (689/14);

c) pronume demonstrativ în genitiv:
— *fratele ăstuia nu era acolo*;

d) adjectiv posesiv.

Dintre aceste contexte, pertinentă pentru clasificare se dovedește asocierea cu adjectivul posesiv, cu condiția examinării concomitente a trăsăturii contextuale $\frown$Pos cu trăsătura [± Art].

---

[42] Vezi și motivarea socială expusă în exemplul din Bănia (*supra*, p. 118): *acuma* [...] *m-i zis că-i baba noastră că-i moartă de mult* [și, deci, nu se mai supără!].

[43] Cf. S. Pușcariu, *op. cit.*, p. 462.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

3.3.1. Este bine cunoscut faptul că TÎ, precum și alte cîteva substantive relative [44], admit contextul $TÎ_{[-Art]}{\frown}Pos$, cu condiția ca atît TÎ cît și Pos să fie la singular [45].

1° În vorbirea populară, construcțiile cu posesiv conjunct sînt de departe cele mai numeroase. Frecvența lor ridicată — asociată cu vechimea lor[46] — explică puternica sudură a sintagmelor respective, sudură cu consecințe atît în planul fonetic, cît și în cel morfosintactic și în cel semantic. În primul plan, remarcăm :

a) unitatea accentuală a sintagmei : *nevástă-mea* vs. *nevásta méa* ;

b) modificări fonetice suferite de TÎ, modificări ce nu apar în poziție independentă : *socră-miu* (31/11), *mă-sa (passim)*, *tac-tu* (454/24), *fra-su* (428/25) etc. [47] Menționăm că aceste modificări se produc în special înainte de posesivul de pers. a 3-a ;

c) modificări în forma posesivului masculin[48] singular, devenit neaccentuat : *meu*> *mĭo*, *mĭu* ; *tău*> *to*, *tu* ; *său*> *so*, *su*.

În planul morfosintactic, sintagma $TÎ{\frown}Pos$ este tratată ca un singur lexem, supunîndu-se regulilor flexiunii nominale : Gen. Dat. *lui tată-său*, *mă-sii* și chiar, la Bran (Brașov), *me-sii*, Voc. *sor-meo*[49].

În sfîrșit, pe plan semantic, „încorporarea" posesivului s-a făcut în detrimentul funcției sale referențiale, de indicare a Rep. În vorbirea populară corespund normei construcții ca : *bunic(i)-sa lu Mariana* (581/10) ; *s-a supărat mamă-sa băiatului* (292/22), *trăia mă-sa lu mama mea* (606/21), *cînd venea ta-su flăcăului și cu mă-sa lui* (611/2), *fra-su lu Aposlu* (428/25) ; *dormea cu socru-su femeii ăștia* (328/26), *este frate cu taică-su lu tăticu* (668/5), *chiar taică-su lui dacă era* [...] *nu-i făcea ce i-am făcut eu* [= tatăl vitreg] (460/25) ; *cînd se duce acolo găsește pe ta-su lui* (305/8). Ele indică reducerea funcției posesivului la aceea de simplu determinant gramatical, similar cu un articol hotărît[50]. Reperul termenului de înrudire este indicat abia de atributul genitival (substantival sau pronominal) următor.

Toate exemplele citate aici ilustrează construcții cu adjectivul posesiv de pers. a 3-a. Nu am întîlnit, în TDM II, exemple pentru pers. 1, atestate, totuși, de B. Cazacu după ALR[51] ; singurul exemplu de care dispunem pentru reluarea adjectivului posesiv de pers a 2-a are caracter emfatic : *Rotea este tat-tu tău* ? (531/1).

2°. Încadrarea formelor masculine *bărbatu-meu* (403/17), *cumnatu-mio* (601/16), *moșu-meo* (591/3) etc. în schema $TÎ_{[-Art]}{\frown}Pos$ poate suscita nedumerire. Într-adevăr, din punctul de vedere al normelor variantei orale a limbii standard, *-u* ar trebui interpretat ca articol hotărît. Textele populare, notate în transcriere fonetică, infirmă însă această interpretare :

[44] Dar nu toate : **dușmanu-meu*, **colegă-mea* nu sînt reperate, *vecinu-tău*, *slăpînă-sa* da. Ar fi interesant de urmărit, în această ordine de idei, efectele intersectării sferelor „substantiv relativ" și „termen exprimînd relații constante" (*Gramatica*[2] Academiei, I, p. 100).

[45] A. Graur, *Le genre personnel en roumain*, BL, XIII, 1945, p. 102.

[46] S. Pușcariu, *loc. cit.*

[47] A. Graur, *op. cit.*, p. 102—103 ; idem, *Notes sur l'emploi enclitique des adjectifs possessifs en roumain*, BL, XIII, 1945, p. 156—160.

[48] B. Cazacu, *Remarques sur l'emploi des adjectifs possessifs en roumain*, BL, XV, 1947, p. 97.

[49] Vezi și A. Graur, *Notes sur l'emploi...*, p. 160.

[50] B. Cazacu, *op. cit.*, p. 99. Exemplele pe care se bazează afirmația conțin exclusiv atribute pronominale.

[51] B. Cazacu, *op. cit.*, p. 95—96.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

a) finala *-u* apare numai înaintea persoanei 1 a posesivului; pentru pers. a 2-a și a 3-a, am întîlnit, consecvent, *bărbati-so* (188/14), *bărbat-lu* (348/9), *bărbac-su* (597/14)[52];

b) posesivul prezintă modificările caracteristice formei conjuncte;

c) înaintea pers. 1 a posesivului, vocala finală *-u* alternează cu *i*, *ă* și *î*: *bărbali-miu* (455/12), *bărbati-miu* (454/2), *cumnati-miu* (385/17), *cumnati-meo* (27/18), *fecíori-mio* (584/15), *moși-miu* (538/6). *Î (i)*, *ă* și *u* funcționează aici ca vocale de sprijin, evitînd, printr-o epenteză, formarea unui grup consonantic *(lm, rm, șm)* greu de articulat[53]. Formele *cuscri-meu* (460/27), *socră-miu* (31/11), *socri-miu* (334/17) arată că și *cuscru-meu*, *socru-meu* trebuie interpretate ca sintagme cu substantivul nearticulat.

3.3.1.1. Termenii selectați de contextul

$$TÎ_{[-Art]} \frown Pos_{[1, 2, 3]}$$

sînt: BĂRBAT, [BUNIC], BUNICĂ, CUMNAT, CUMNATĂ, [CUSCRĂ], CUSCRU, FECIOR, FIE, FIU, FRATE, GINERE, MAICĂ$_1$, MAMĂ$_2$ (sic!), MĂTUȘĂ$_1$, MOȘ$_1$, NEPOT$_1$, NEVASTĂ, NORĂ, SOACRĂ, SOCRU, SORĂ, TAICĂ$_1$, TUȘĂ$_1$, UNCHI, [VĂR], [VARĂ].

Cu excepția lui FIE, FIU (în vorbirea populară), MAICĂ$_1$, TAICĂ$_1$, toți termenii de mai sus sînt selectați și de contextele diagnostice ale clasificării.

3.3.1.2. Următorii TÎ admit numai combinația

$$TÎ_{[-Art]} \frown Pos_{[2, 3]}:$$

DADĂ$_1$, MAMĂ$_1$[54], MAMĂ$_3$, MAMĂ-MARE[55], [MĂMICĂ$_1$], NENE$_1$, TATĂ$_1$, TATĂ-MARE, [TĂTIC(Ă)$_1$], [TĂTIC(Ă)$_2$], ȚAȚĂ$_1$.

Mamă-ta (mă-ta) și *mamă-sa (mă-sa)* comută cu *mama* „mama mea"[56], paradigma fiind deci

$$TÎ_{[Art.\ hot.]} / TÎ_{[-Art]} \frown Pos_{[2]} / TÎ_{[-Art]} \frown Pos_{[3]}.$$

Cu excepția termenilor MAMĂ$_1$ și TATĂ$_1$, TÎ din această categorie nu sînt selectați de contextele diagnostice ale clasificării, dar pot funcționa ca TA.

TÎ din această subclasă au în comun o trăsătură de conținut: unicitatea (nerepetabilitatea) în raport cu reperul a poziției genealogice denumite. Această unicitate poate fi **absolută** (pozițiile și), **situațională**, adică legată de realitatea particulară din planul de referință (pozițiile , , ,) sau **subiectivă** (cele două perechi de bunici sînt

[52] Nu avem exemple pentru ceilalți termeni, dar cunoaștem *moș-so*, *cumnă-so*; vezi și A. Graur, *Notes sur l'emploi...*, p. 159.

[53] Cf. S. Pușcariu, *Limba română*. II. *Rostirea*, București, 1959, p. 129.

[54] Mai frecvent în forma *mă-sa*, *mă-ta*.

[55] Sub forma: *mă-sa mare* (554/8).

[56] *Mamă-mea*, citat de Pușcariu, *Études...*, p. 462, este, probabil, un „ardelenism".

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

deosebite, de cele mai multe ori, prin denumiri diferite, alegerea acestora din seria de sinonime posibile[57] nefiind dirijată de reguli sociale ferme).

Clasa referențială *unicitate* nu este însă coextensivă cu clasa distribuțională $TÎ_{[-Art.]} \frown Pos_{[2, 3]}$.

3.3.1.3. Următorii TÎ (grupați după criterii semantice) nu sînt selectați contextul $TÎ_{[-Art]} \frown Pos$:

a) TÎS : BABĂ, BĂIAT, COPIL, CREȘTIN, FATĂ$_1$, FEMEIE, MOȘ$_2$ [58], M, RUMÂN, UNCHEAȘ ;

b) TAM : FATĂ$_2$, MAMAIE$_2$, TAICĂ$_2$[59], TATAIE$_2$, TĂTIC(Ă)$_2$;

c) TAE : DADĂ$_2$, MAICĂ$_2$, MAICĂ$_4$[59], MAMĂ$_3$, MAMĂ$_4$[59], MĂTUȘĂ$_2$, OȘ$_4$[59], NENE$_4$, NENE$_5$[59], NEPOT$_3$, TUȘĂ$_2$, ȚAȚĂ$_3$;

d) TAI : MAICĂ$_3$, MAICĂ$_4$, MAMĂ$_2$, MAMĂ$_4$, MAMĂ$_6$[60], MĂMICĂ$_2$, OȘ$_4$, TATĂ$_3$;

e) compusele TATĂ-SOCRU, MAMĂ-SOACRĂ, TATĂ-MOȘ ;

f) SOȚ, SOȚIE[61].

3.3.2. Sintagmele cu structura

$$TÎ_{[Art.\ hot.]} \frown Pos$$

at și ele caracteristice pentru funcția de referință. Frecvența lor în tipul text utilizat de noi este însă relativ redusă. Numărul mic de exemple de re dispunem nu ne permite identificarea obiectivă a valențelor tuturor TÎ registrați. Ne limităm, de aceea, la cîteva observații :

a) TÎ selectați de contextul $TÎ_{[-Art]} \frown Pos_{[1, 2, 3]}$ sînt selectați și de $_{[Art.\ hot.]} \frown Pos$. Diferența între cele două formulări este de natură stilistică, ima fiind mai familiară și mai populară [62].

Excepție de la regulă fac, din nou, FIE, FIU (în vorbirea populară), AICĂ$_1$ și TAICĂ$_1$.

b) Termenii selectați de contextul $TÎ_{[-Art]} \frown Pos_{[2, 3]}$ și, totodată, cluși de contextul diagnostic al clasificării, nu sînt selectați nici de $_{[Art.\ hot.]} \frown Pos$: DADĂ, NENE$_1$, NENE$_3$, ȚAȚĂ$_1$, ȚAȚĂ$_2$.

c) TÎS : BABĂ, BĂIAT, COPIL, CREȘTIN, FATĂ$_1$, FEMEIE, MOȘ$_2$, M, RUMÂN, UNCHEAȘ, incompatibili cu contextul $TÎ_{[-Art]} \frown Pos$, nt selectați de contextul $TÎ_{[Art.\ hot.]} \frown Pos$. După cum se vede, este rba atît de termeni de clasificare (BĂIAT, COPIL, FATĂ$_1$) cît și, mai ales, termeni de adresare — aceștia toți denumind raportul $\triangle = \bigcirc$. Seriei de nonime pentru această poziție genealogică i se adaugă SOȚ, SOȚIE.

Pentru TÎS în discuție, prezența posesivului constituie un indiciu formal upra sensului termenului: în textul dat, vorbitorul are în vedere s t a t u t u l e n e a l o g i c al referentului, și nu s t a t u t u l său d e v î r s t ă sau

---

[57] Pentru explicarea sinonimiei extrem de bogate, vezi Magdalena Vulpe, *Répartition ritoriale des noms de parenté en daco-roumain (d'après l'ALR)*, în RRL, XI, 1966, 1, p. 46—, 53.

[58] Deosebindu-se, astfel, de MOȘ$_1$: *móșu-meu* „bunicul meu", *móșu méu* „soțul meu".

[59] În același timp TAI.

[60] În același timp TAM.

[61] Cf. TDRG s.v. *soț* ; V. Scurtu, *op. cit.*, p. 177. Totuși, *soție-mea* nu este o construcție incipial exclusă, cf. S. Pușcariu, *Limba română*, I, p. 48 *passim*.

[62] A. Graur, *Notes sur l'emploi...*, p. 160, semnalează existența unor diferențe semantice tre *nevastă-mea* și *nevasta mea*.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

de sex. Să se compare, în acest sens, *bătrîna noastră*, *mama* **omului meu** (411/10) cu [dascălul] *era văr cu tat-al meu.* [...] *Se duce* **omu** *acolo...* sau *rumânu meu* cu *cum a venit* **rumânu** [...] *cu femeia* (342/4) sau **fata mea** *a fost la Bucureşti* (79/13) cu *părinţii băiatului* [...] *nu-i plăcea poate* **fata** *aia* (96/9).

Atributul genitival exprimînd Rep apare în aceleaşi condiţii ca adjectivul posesiv non-conjunct.

4. În paginile precedente, am identificat funcţiile contextuale ale termenilor de înrudire (de clasificare, de adresare şi de referinţă) şi contextele diagnostice ale fiecărei funcţii; am stabilit, de asemenea, inventarele de termeni corespunzătoare fiecărui context diagnostic.

Se înţelege de la sine că lista contextelor diagnostice nu epuizează inventarul contextelor ce pot fi selectate de TÎ. Stabilirea unui asemenea inventar poate interesa o gramatică a substantivului, dar nu face obiectul lucrării de faţă.

La rîndul lor, inventarele terminologice prezentate aici, sînt, probabil, incomplete, corpusul utilizat fiind limitat. Le considerăm, totuşi, suficiente pentru demonstraţia avută în vedere.

Raporturile dintre inventarele terminologice funcţionale pot fi caracterizate astfel:

4.1. Sfera cea mai largă o constituie TÎ putînd îndeplini *funcţia de referinţă*. Ea cuprinde totalitatea termenilor de clasificare — termeni compatibili cu contextul *X mi-e ...* — precum şi majoritatea termenilor de adresare.

Termenii de adresare inversă nu pot avea FR.

Termenii de adresare extinsă pot funcţiona ca termeni de referinţă cu condiţia de a fi determinaţi de un nume propriu [63]:

— *vorbea nenea Ghiţă*, [...] *stăpînu nostru* (202/7).

Calitatea de termen de înrudire cu funcţie de referinţă a unui TAE însoţit de un nume propriu ni se pare însă discutabilă: referentul este indicat prin nume, TÎ funcţionînd ca simplu „modificator de politeţe". Aceasta explică, de altfel, gama largă de raporturi genealogice şi extragenealogice acoperită de unul şi acelaşi termen — respectiv, pentru a rămîne consecvenţi metodei noastre de analiză, marele număr de omonime înregistrate la TAE.

Singurii termeni îndeplinind, în corpusul excerptat, exclusiv funcţia referenţială, sînt FIE, FIU (?), MAICĂ$_1$, TAICĂ$_1$. Exceptînd anumite situaţii marcate stilistic (şi valabile, în special dacă nu exclusiv, pentru MAICĂ$_1$: înjurături şi versuri populare), contextul compatibil cu aceşti TR se limitează la $TÎ_{[-Art.]} \frown Pos_{[1, 2, 3]}$.

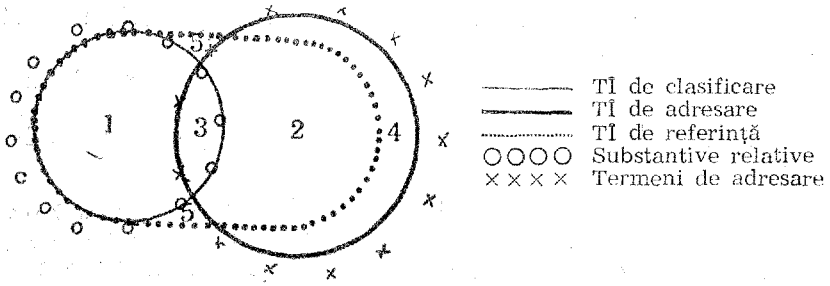
4.2. În interiorul sferei largi a TR, sferele TC şi TA se intersectează, în sensul că mulţi TC pot funcţiona ca TA. Reciproca nu este valabilă, din moment ce am definit TA ca TÎ compatibili cu vocativul şi excluşi de contextul diagnostic al clasificării.

[63] Posibilitatea asocierii unui TÎ cu un nume propriu constituie un capitol aparte în „gramatica terminologiei de înrudire". Restricţiile semantice şi gramaticale care guvernează asemenea asocieri nu ţin seama, în mod consecvent, de funcţia contextuală a TÎ; prin urmare, specificarea lor nu contribuie la clasificarea întreprinsă aici.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

Funcționarea în adresare a TC este limitată, după cum am arătat, nu de restricții de conținut, ci de convenții sociale sau stilistice.

4.3. Schematic, raporturile dintre inventarele de TÎ clasificați funcțional (cu mijloace distribuționale) pot fi prezentate astfel :

1. TC, TR
2. TA, TR
3. TC, TA, TR
4. TAI ; TAE
5. TR : *fie, (fiu), maică, taică*

5. Clasificarea funcțională, bazată pe criterii distribuționale, a terminologiei de înrudire, deschide noi perspective de studiu.

5.1. Scopul ultim al cercetării noastre a fost fundamentarea teoretică și elaborarea practică a unei metode de studiere aprofundată a acestui capitol al l e x i c u l u i d i a l e c t a l, capitol cu importante implicații etnologice.

Ca și în fonologie sau în morfologie, varietatea diatopică a limbii se manifestă, în domeniul lexicului, nu numai la nivelul inventarului de unități, ci și în modul de structurare și de actualizare a acestuia. Iată cîteva exemple :

— în Maramureș, SOCRU — SOACRĂ funcționează ca TA ; în majoritatea celorlalte graiuri, nu ;

— pe Valea Almăjului, MAICĂ este TC (cu sensul „bunică") ; în unele graiuri muntenești, cu sensul „mamă" el este numai TR, iar cu sensurile extinse TA (la fel TAICĂ) ;

— în centrul Moldovei (Văleni, Roman), VĂR nu funcționează ca TA : *pe nume, că n-ai să-i zici văru ! așa cînd te duci, „mă, un'te duci"* ? *„mă duc la văru-meu"* ; în graiurile muntenești da, fiind și TAE ;

— tot la Văleni, FRATE nu funcționează, în adresare, ca TAE ; la Albești, Ialomița, da ;

— la Bănia, Almăj, în graiul tradițional NEVASTĂ nu este TC (termenul curent fiind MUIERE), ci termenul cu care frații și surorile mai mici se adresează soției fratelui mai mare.

Dincolo de asemenea deosebiri dialectale, o cercetare comparativă pe plan romanic ar scoate, probabil, în evidență particularități și corespondențe neașteptate.

5.2. Cîmpul semantic al înrudirii se încadrează în clasa substantivelor relative. Stabilirea contextului diagnostic al clasificării (*X mi-e...*) poate contribui la studierea pe baze lingvistice, de comportament morfosintactic [64], a acestei interesante clase semantice.

[64] Studiu inițiat de Ion Coja, *op. cit.*, p. 160, 252.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

ANEXA

Termenii de înrudire examinați* și posibilitățile lor de actualizare în context

Nr. crt.	Termen	Poziție	Funcție			
			C	A	R	
					-Art+fbs	+Art.hot+fbs
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1.	BABĂ	♦ = ○	−	+	−	+
2	BĂIAT	♦ / △	+	−	−	+
3.	BĂRBAT	● = △	+	+	+	+
4	BUNIC	△ / ◇ / ♦	+	+	+	+
5	BUNICĂ	○ / ◇ / ♦	+	+	+	+
6.	COPIL	♦ / ◇	+	−	−	+
7	CREȘTIN	● = △	−	+	−	+
8	CUMNAT	♦ = ◇ △ ; ♦ ◇ ○ = △	+	+	+	+
9	CUMNATĂ	♦ = ◇ ○ ; ♦ △ = ○	+	+	+	+
10	CUȘCRĂ	♦ ○ / ◇ = ◇	+	+	+	+

* Între [ ] am dat câteva termeni pe care nu i-am întâlnit în corpusul excerptat, dar a căror existență este neîndoielnică

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
11.	CUSCRU		+	+	+	+
12.	DADĂ$_1$		-	+	+	?
13.	DADA$_2$*		-	+	+	-
14.	FATĂ$_1$		+	?	-	+
15.	FATĂ$_2$ (FETIȚĂ)		-	+	-	-
16.	FECIOR		+	-	+	+
17.	FEMEIE		?	+	-	+
18.	FIE		-	-	+	-
19.	FIU		+	-	+	(+) **
20.	FRATE		+	-	+	+
21.	GINERE		+	-	+	+
22.	MAICĂ$_1$		-	-	+	-
23.	MAICĂ$_2$*		-	+	+	-

* Numai în contextul „Nume propriu"

** Nu în vorbirea populară.

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

1.	2.	3.	4.	5.	6.
24.	MAÍCĂ 3		−	+	−
25.	MAÍCĂ 4		−	+	−
26.	MAMĂ 1		+	+	+
27	MAMĂ 2		−	+	−
28	MAMĂ 3		−	+	−
29.	MAMĂ 4		−	+	−
30.	MAMĂ 5		−	+	− *
31	MAMĂ 6		−	+	−
32	MAMA 7		−	+	+
33	MAMĂ-MARE		?	+	+
34	MAMAÍE 1		−	+	?
35	MAMAÍE 2		−	+	−

* Pentru Rep = Eu. +, în varianta T' [+ Art hot.]

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
36.						

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
55.	OM	● = △	−	+	−	+
56.	PĂRINTE (PĂRINȚI)	◇ / ◆	+	−	−	+
57.	RUMÂN	● = △	−	+	−	+
58.	SOACRĂ	○ / ◆ = ◇	+	−	+	+
59.	SOCRU	△ / ◆ = ◇	+	−	+	+
60.	SORĂ	⌐ / ◆ ○	+	−	+	+
61.	SOȚ	● = △	+	−	−	+
62.	SOȚIE	▲ = ○	+	−	−	+
63.	TAICĂ$_1$	△ / ◆	−	−	+	−
64.	TAICĂ$_2$	▲ = ○	−	+	−	−
65.	TAICĂ$_3$	▲ / ◇	−	+	−	−
66.	TATĂ$_1$	△ / ◆	+	+	+	+
67.	TATĂ$_2$	△				−

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7
68.	TATĂ$_3$		−	+	−	−
69.	[TATĂ$_4$]		−	+	−	−
70	TATÁIE$_1$		−	+	−	?
71.	TATÁIE$_2$		−	+	− *	−
72.	TATĂ-MARE		?	+	+	−
73.	TATĂ-MOȘ		?	+	− *	−
74.	TATĂ-SOCRU		−	+	− *	+
75	TATĂ VITREG		+	−	+	+
76	TĂTÍC(Ă)$_1$		−	+	+	+
77.	TĂTÍC(					−

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
78.	TUȘĂ$_1$		+	+	+	+
79.	TUȘĂ$_2$ *		–	+	–	–
80	ȚAȚĂ$_1$ (ȚĂȚICĂ)		–	+	+	–
81.	ȚAȚA$_2$		–	+	+	–
82.	ȚAȚĂ$_3$ *		–	+	–	–
83.	UNGHEAȘ	● = △	–	+	–	+
84.	UNCHI		+	+	+	+
85.	VARĂ, (VERIȘOARĂ)		+	+	+	+
86.	VĂR, (VERIȘOR)		+	+	+	+

* Nu

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)

POUR UNE CLASSIFICATION DISTRIBUTIONNELE DES TERMES DE PARENTÉ

RÉSUMÉ

L'objet de cette étude est constitué par les termes de parenté (TP) actualisés dans le texte. Le point de vue adopté est celui fonctionnel, les critères de classification — distributionnels.

Les TP font partie de la classe — beaucoup plus large — des *substantifs relatifs*, expression d'un rapport (social) établi entre deux référents caractérisés par le trait [+Humain]. Tout emploi d'un TP suppose une référence — explicite ou implicite — à l'autre terme du rapport, le *repère* (Rep).

Les recherches de sémantique, la pratique dialectologique et, surtout, certaines interprétations ethnologiques ont suggéré l'existence de trois *fonctions contextuelles* pour les TP : a) la *référence* (le locuteur désigne X par sa qualité de parent de Rep) ; b) la *classification* (le locuteur établit la place de X dans le schéma généalogique de Rep) ; c) l'*adresse* directe.

L'auteur se propose: 1° de découvrir les contextes morpho-syntaxiques propres à réaliser chacune des fonctions mentionnées ci-dessus, 2° d'établir les inventaires de termes compatibles avec chacun des contextes diagnostiques et 3° de préciser les rapports entre ces inventaires terminologiques, autrement dit d'établir les capacités fonctionnelles de chaque TP. Les contextes diagnostiques tiennent compte des rapports syntaxiques entre TP et Rep ainsi que des traits morphologiques associés aux deux termes : nombre, cas, personne, article.

En comparant les trois inventaires terminologiques, on constate :

— L'inventaire le plus riche est celui des termes de référence ; il comprend tous les termes classificateurs, la majorité des termes d'adresse, ainsi que deux couples de termes spécifiques.

— La plupart des classificateurs peuvent fonctionner comme termes d'adresse ; l'emploi des classificateurs dans cette fonction est limité par des conventions sociales et stylistiques.

— Les termes d'adresse sont incompatibles avec les contextes diagnostiques de la classification.

La variété „sémantique" des TP remarquée en dialectologie peut être décrite, d'une manière plus adéquate, comme différence fonctionnelle.

Ianuarie 1986 *Bucureşti, str. Dăniceni, nr. 3*

BDD-A1376 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:59:15 UTC)